https://archive.org/details/bk860/page/n0/mode/1up

2016-11 -Kekarav -Diwali Edition (860)

All Items on https://archive.org/details/...
realpatidar.com
Full Library on https://realpatidar.com/library

સત-પંથ

ડૉ. ઈશ્વરલાલ ઓઝા
નિવૃત્ત આચાર્ય, એમ.એન. કોલેજ વિસનગર.
[illegible], એમ.એન. કોલેજ રોડ, વિસનગર.

...સતપંથ' નામ પરથી ...તેવું લાગે કે આ કોઈ પ્રાચીન હિન્દુ ધર્મનો પેટા સંપ્રદાય હશે. હકીકતમાં નુરસતગર દ્વારા ગુજરાતમાં રાજ કરવાના ઈસ્માઈલી નિઝારી સંપ્રદાયનું આ નામ છે. નિઝારી ઈસ્માઈલી ઈમામોએ ૧૨મી સદીથી પોતાના સંપ્રદાયનો પ્રચાર ભારતમાં કરવા માંડ્યો અને સિંધમાં ઉછ મુકામે પોતાનું ધર્મ પ્રચાર મથક સ્થાપ્યું. અહીંયાં આ સંપ્રદાયના પીર હસન કબીરુદ્દીનને ત્યાં ઉછ ગામમાં ઈ.સ. ૧૪૫૨માં ઈમામશાહનો જન્મ થયો. પિતાના મરણ પછી તેઓ પોતાના સંપ્રદાયના મુખ્ય પ્રચારકોને મળી ગુજરાતમાં ધર્મ પ્રચારની પરવાનગી લઈ આવ્યા.

ઈસ્માઈલી સંપ્રદાય શાક્તપંથી લોહાણાઓને સ્વીકાર્ય બને તે માટે આદિ ઈસ્માઈલી ધર્મ પ્રચારકોએ તેમના સંપ્રદાયના સિધ્ધાંતોમાં હિન્દુ ધર્મને અનુકૂળ ફેરફાર કર્યા. હિન્દુઓના દસમા અને છેલ્લા 'કલ્કી' અવતાર મહંમદના ઈમામ 'મહેદી' જ છે. એવો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. ઈસ્માઈલી પંથના પહેલા પાંચ ઈમામો થયા છે. એમાં પહેલા ઈસ્માઈલી ઉપદેશક નુરસતગરને બ્રહ્માના અવતાર ગણાવવામાં આવ્યા. શાક્ત પંથીઓમાં ચાર યુગ પૈકી પ્રત્યેક યુગમાં એકેક શાક્ત થયા હતા. પહેલા યુગમાં પ્રહલાદ, બીજામાં રાજા હરિશ્ચંદ્ર, ત્રીજામાં યુધિષ્ઠિર, ચોથા બલભદ્રને ...ને પીર સદરદ્દીને પોતાનું નામ ...રાખ્યું. આ ઉપરાંત તેમણે 'સતદેવ' ...ને 'હરચંદ' જેવાં હિન્દુ નામો ધારણ ...ર્યાં. તેજ પ્રમાણે ચારે યુગનાં ચાર ...વીદાનો પણ બંધ બેસતાં કર્યા. ...હેલા યુગમાં હાથી, બીજામાં ઘોડો, ...ત્રીજામાં ગાય અને ચોથામાં બકરી ...રાખ્યાં હતાં. એજ રીતે શાક્ત ...પંથીઓનો 'ઘટપાઠ મંત્ર' તેમજ ...ધર્મની પ્રાર્થનાઓ અને કેટલાક ક્રિયાકાંડ અપનાવ્યા. લગ્નવિધિ હિન્દુ વિધિ પણ અપનાવી.

ભારતમાં 'સતપંથ' ને લોકપ્રિય બનાવનાર ઈસ્માઈલી નિઝારી નુરસતગર હતા. [illegible] તેમને ભારતમાં મોકલ્યા હતા. આમ ગુજરાતમાં આવેલ નિઝારી દાઈઓની પરંપરા નુરસતગરથી શરૂ થઈ. સામાન્ય માન્યતા પ્રમાણે તેઓ ઉત્તર ગુજરાતના પાટણમાં આવ્યા અને ત્યાં એક હિન્દુ મંદિરની મૂર્તીને વાચા આપી એમ કહેવાય છે. આ રીતે એમની સમક્ષ પોતાના પંથની સચ્ચાઈની ખાતરી કરાવી. આને કારણે ઘણા હિન્દુઓ પોતાના પંથમાં આવ્યા. ત્યાર બાદ તેઓ ઈરાન ગયા.

થોડા સમય પછી તેઓ ગુજરાત પાછા આવ્યા અને દક્ષિણ ગુજરાતમાં નવસારીના મુખ્ય (મંડલેશ્વર) સુરચંદની પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યું હતું. આમ તો એમનું મૂળ નામ 'નુરદીન' કે 'નુરશાહ' હતું અને નુરસાગર તથા નુરસતગર તો એમણે હિન્દુઓને આકર્ષવા માટે ધારણ કરેલું નામ હતું. તેમના ઈરાનમાંથી પરત આવ્યા પછીની પ્રવૃત્તિઓ બાબત 'તબકાત-ઈ-નાસિરી' નોંધે છે કે 'હિન્દના મુલ્હીદો' એટલે ઈસ્લામમાંથી ફરી ગયેલા લોકોને કેટલેક વિદ્વાન જાણતો હોય તેવો એક નૂર નામનો તુર્ક લોકોને પોતાના સંપ્રદાયમાં ફંટાવીને લઈ જાય છે. સિંધ, ગુજરાત અને દિલ્હીની આજુબાજુનો પ્રદેશ તથા ગંગા જમનાના દોઆબ જેવા હિન્દુસ્તાનના ભાગોમાંથી સંખ્યાબંધ માણસો તેની પાસે આવે છે જ્યારે નૂર બોધ કરે છે ત્યારે હલકા વર્ગના લોકોના ટોળા તેની આજુબાજુ ભેગા થાય છે. તે સુન્નીઓને 'નાસિબી' એટલે હજરતઅલીના દુશ્મનો અને તેમનો વારસો છીનવી લેનાર અને પોતાના અનુયાયીઓ અને મઝબા (મઝહબવાળી) કહે છે. તે આગળ નોંધે છે કે સુન્નીઓ વિરુધ્ધ તેમના [illegible] વરસાવતા વાણીથી ઉશ્કેરાઈને તેમના અનુયાયીઓ ઢાલ, તલવાર, [illegible] વગેરે હથિયારોથી સજ્જ થઈને જામે મસ્જીદ ઉપર તૂટી પડ્યા હતા અને ત્યાં એકઠા થયેલ નમાઝીઓને તેમણે કતલ કર્યા હતા. તેમની આવી પ્રવૃત્તિઓથી હિન્દુઓને ઈસ્લામમાં લાવવામાં તેમને સફળતા મળેલી અને તેમની કીર્તિને કારણે તેમના જ અનુયાયીઓમાં ઈર્ષા ઉત્પન્ન થઈ. તેથી તેમના મુખ્ય બે મુરીદોમાંથી એક સાથે તેઓ સમાધીમાં હતા ત્યારે તેમને કતલ કરી નાખ્યા.

સતપંથને ગુજરાતમાં વિશેષ પ્રચલીત બનાવનાર પીર સદરુદ્દીન ખોજાઓના ત્રીજા ખ્યાતનામ પીર છે. તેઓ ઈ.સ. ૧૪૩૦ આસપાસ થઈ ગયા અને પ્રથમ ખોજાખાનું સ્થાપ્યું. તેમના [illegible] હતા. પોતાના પંથને વધુ વિસ્તૃત બનાવવા તેમણે પણ હિન્દુઓને સ્વીકાર્ય બને તે માટે સિધ્ધાંતોને વિશેષ અનુકૂળ બનાવ્યા. તેમણે હજરત આદમને વિષ્ણુ તરીકે હજરત મહંમદ પયગંબરને મહેશ તરીકે અને નામદાર આગાખાનના પૂર્વજ આગા ઈસ્માઈલશાહને હજરતઅલીના અવતાર રૂપે ઓળખાવ્યા. તદ ઉપરાંત તેમણે નુરસાગરને હજરત રસુલીલ્લાહના અવતાર તરીકે અને પોતાને બ્રહ્માના અવતાર તરીકે વર્ણવ્યા હતા. કયામત પહેલાં આવનાર છેલ્લા ઈમામ મહેદીને જલપ્રલય અગાઉ થનાર કલ્કી અવતાર ગણાવ્યા અને હિન્દુઓને એમના સતપંથમાં લોભાવી મોટી સંખ્યામાં લાવ્યા. હવે એમણે પોતાના સંપ્રદાયને 'સતપંથ' નામ આપ્યું. [illegible] ઓળખાવતા હતા. ખોજાઓની [illegible] ગાદી [illegible] અસ્તિત્વમાં આવે છે. અને તેમનું નામ [illegible] ઉચ્ચારે છે. ખોજાઓની પ્રાર્થનાઓ અને ધાર્મિક વિધિઓ એમના [illegible] ઈમામ [illegible] 'દસઅવતાર' નામના પુસ્તકમાં વર્ણવેલ છે. આ વિધાનો [illegible] લોહાણાઓની જુની વિધિ [illegible] રાખવામાં આવ્યો છે.

સતપંથના અન્ય પીરોમાં પીર શમ્સુદ્દીનનું નામ પણ ગુજરાતના સતપંથીઓ આદરપૂર્વક લે છે. તેઓ નુરસાગરના શિષ્ય હતા. પીર કબીરુદ્દીન પછી [illegible] ઈમામુદ્દીન (ઈમામશાહ) [illegible] ખોજાઓએ [illegible] ગયા અને ત્યાંથી પરત ગુજરાતમાં આવી વસ્યા. અહીંયાં તેમણે સતપંથમાં મોટા ફેરફાર કરીને પીરાણા નામનો નવો પંથ ચલાવ્યો. પીરાણાઓ પોતાને 'સતપંથી' અર્થાત સાચો ધર્મ માનનારા કહેવડાવે છે. આવા ઈમામશાહી સતપંથીઓ વર્તમાનકાળમાં ગુજરાત, વરાડ અને ખાનદેશમાં મોટી સંખ્યામાં વસે છે. સૈયદ મહંમદશાહના રોજા પાસેના [illegible], ખાનદેશના, વરાડના અને નિમાર જીલ્લાના પીરાણાઓ પણ આ રોજાને સતપંથીઓનું ધામ જ ગણે છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk860/page/n1/mode/1up

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

No specific pages. See whole book.
References by: RealPatidar.com

https://archive.org/details/bk860/page/n2/mode/1up

2016-11 -Kekarav -Diwali Edition (860)

realpatidar.com

સત-પંથ

ડૉ. ઈશ્વરલાલ ઓઝા
નિવૃત્ત આચાર્ય, એમ.એન. કૉલેજ, વિસનગર.
મધુરભાઈ સોમાભાઈ, એમ.એન. કૉલેજ રોડ, વિસનગર.

'સતપંથ' નામ પરથી આપણને એવું લાગે કે આ કોઈ પ્રાચીન હિન્દુ ધર્મનો પેટા સંપ્રદાય હશે. હકીકતમાં નુરસતગર દ્વારા ગુજરાતમાં શરૂ કરાયેલ ઈસ્માઈલી નિઝારી સંપ્રદાયનું આ નામ છે. નિઝારી ઈસ્માઈલી ઈમામોએ ૧૨મી સદીથી પોતાના સંપ્રદાયનો પ્રચાર ભારતમાં કરવા માંડ્યો અને સિંધમાં ઉછ મુકામે પોતાનું ધર્મ પ્રચાર મથક સ્થાપ્યું. અહીંયાં આ સંપ્રદાયના પીર હસન કબીરુદ્દીનને ત્યાં ઉછ ગામમાં ઈ.સ. ૧૪૫૨માં ઈમામશાહનો જન્મ થયો. પિતાના મરણ પછી તેઓ પોતાના સંપ્રદાયના મુખ્ય પ્રચારકોને મળી ગુજરાતમાં ધર્મ પ્રચારની પરવાનગી લઈ આવ્યા.

ઈસ્માઈલી સંપ્રદાય શાકતપંથી લોહાણાઓને સ્વીકાર્ય બને તે માટે આદિ ઈસ્માઈલી ધર્મ પ્રચારકોએ તેમના સંપ્રદાયના સિધ્ધાંતોમાં હિન્દુ ધર્મને અનુકૂળ ફેરફાર કર્યા. હિન્દુઓના દસમા અને છેલ્લા 'કલ્કી' અવતાર અઠ્ઠામુતા ઈમામ 'મેહદી' નો છે. એવો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો. ઈસ્માઈલી પંથના પહેલા પાંચ ઈમામો થયા છે. એમાં પહેલા ઈસ્માઈલી ઉપદેશક નુરસતગરને બ્રહ્માના અવતાર ગણાવવામાં આવ્યા. શાકત પંથીઓમાં ચાર યુગ પૈકી પ્રત્યેક યુગમાં એકેક શકત થયા હતા. પહેલા યુગમાં પ્રહલાદ, બીજામાં રાજા હરિશ્ચંદ્ર, ત્રીજામાં યુધિષ્ઠિર, ચોથા બલભદ્રને [illegible]ને પીર સદરુદ્દીને પોતાનું નામ રાખ્યું. આ ઉપરાંત તેમણે 'સહદેવ' ને 'હરચંદ' જેવાં હિન્દુ નામો ધારણ કર્યાં. તેજ પ્રમાણે ચારે યુગનાં ચાર [illegible]નો પણ પંથ બેસતાં હતા. પહેલા યુગમાં હાથી, બીજામાં ઘોડો, ત્રીજામાં ગાય અને ચોથામાં બકરી રાખ્યાં હતાં. એજ રીતે શાકત પંથીઓનો 'ઘટપાઠ મંત્ર' તેમજ [illegible]ની પ્રાર્થનાઓ અને કેટલાક ક્રિયાકાંડ અપનાવ્યા. સમાધિ હિન્દુ વિધિ પણ અપનાવી.

ભારતમાં 'સતપંથ' ને લોકપ્રિય બનાવનાર ઈસ્માઈલી નિઝારી નુરસતગર હતા. તેઓ ભારતમાં [illegible] હતા. આમ ગુજરાતમાં આવેલા નિઝારી દાઈઓની પરંપરા નુરસતગરથી શરૂ થઈ. સામાન્ય માન્યતા પ્રમાણે તેઓ ઉત્તર ગુજરાતના પાટણમાં આવ્યા અને ત્યાં એક હિન્દુ મંદિરની મૂર્તિની વાચા આપી એમ કહેવાય છે. આ રીતે એમની સમક્ષ પોતાના પંથની ચમત્કારની ખાતરી કરાવી. આથી ઘણા હિન્દુઓ પોતાના પંથમાં આવ્યા. ત્યાર બાદ તેઓ ઈરાન ગયા.

થોડા સમય પછી તેઓ ગુજરાત પાછા આવ્યા અને દક્ષિણ ગુજરાતમાં નવસારીના મુખ્ય (મંડલેશ્વર) સુરચંદની પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યું હતું. આમ તો એમનું મૂળ નામ 'નૂરદીન' કે 'નુરશાહ' હતું અને નુરસાગર તથા નુરસતગર તો એમણે હિન્દુઓને આકર્ષવા માટે ધારણ કરેલું નામ હતું. તેમના ઈરાનમાંથી પરત આવ્યા પછીની પ્રવૃત્તિઓ બાબત 'તબકાત-ઈ-નાસિરી' નોંધે છે કે 'હિન્દના મુલ્લાહિદો' એટલે ઈસ્લામમાંથી ફરી ગયેલા લોકોને ફરીક વિદ્વાન જાણે શોધ તેવો એક નૂર નામનો તુર્ક લોકોને પોતાના સંપ્રદાયમાં ફંસાવી લઈ જાય છે. સિંધ, ગુજરાત અને દીલ્હીની આજુબાજુના પ્રદેશ તથા ગંગા જમનાના દોઆબ જેવા હિન્દુસ્તાનના ભાગોમાંથી સંખ્યાબંધ માણસો તેની પાસે આવે છે જ્યારે નુર બોધ કરે છે ત્યારે હલકા વર્ગના લોકોના ટોળા તેની આજુબાજુ ભેગા થાય છે. તે સુન્નીઓને 'નાસિબી' એટલે હજરતઅલીના દુશ્મનો અને તેમનો વારસો છીનવી લેનાર અને પોતાના અનુયાયીઓ અને મજબા (આગાખાની) કહે છે. તે આગળ નોંધે છે કે સુન્નીઓ વિરુદ્ધ આ લોકોના [illegible] વરસાવતા વાણીથી ઉશ્કેરાઈને તેમના અનુયાયીઓ ઢાલ, તલવાર, [illegible] વગેરે હથિયારોથી સજ્જ થઈને જામે મસ્જીદ ઉપર તૂટી પડ્યા હતા અને ત્યાં એક સાથે નમાઝીઓને તેમણે કતલ કર્યા હતા. તેમની આવી પ્રવૃત્તિઓના હિન્દુઓને ઈસ્લામમાં આકર્ષવામાં તેમને સફળતા [illegible] અને તેમની [illegible]ને કારણે તેમના જ અનુયાયીઓમાં ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન થઈ. તેથી તેમના મુખ્ય બે મુરીદોએ એક સાથે તેઓ સમાધિમાં હતા ત્યારે તેમને શહીદ કરી નાખ્યા.

સતપંથને ગુજરાતમાં વિશેષ પ્રચલિત બનાવનાર પીર સદરુદ્દીન ઓઝાઓના ત્રીજા ખાનદાની પીર છે. તેઓ ઈ.સ. ૧૪૩૦ આસપાસ આવ્યા અને પ્રથમ ખોજાખાનું સ્થાપ્યું. તેમના [illegible] કરીને રહેતા હતા. પોતાના પંથને વધુ વિસ્તૃત બનાવવા તેમણે પણ હિન્દુઓને સ્વીકાર્ય બને તે માટે સિધ્ધાંતોને વિશેષ અનુકૂળ બનાવ્યા. તેમણે હજરત આદમને વિષ્ણુ તરીકે હજરત મહંમદ પયગંબરને મહેશ તરીકે અને નામદાર આગાખાનના પૂર્વજ આગા ઈસ્માઈલશાહને હજરતઅલીના અવતાર રૂપે ઓળખાવ્યા. તદ ઉપરાંત તેમણે નુરસાગરને હજરત રસુલીલ્લાહના અવતાર તરીકે અને પોતાને બ્રહ્માના અવતાર તરીકે વર્ણવ્યા હતા. કયામત પહેલાં આવનાર છેલ્લા ઈમામ મહેદીને જલપ્રલય અગાઉ થનાર કલ્કી અવતાર ગણાવ્યા અને પરિણામે એમના સતપંથમાં લોહાણા મોટી સંખ્યામાં આવ્યા. હવે એમણે પોતાના સંપ્રદાયને 'સતપંથ' નામ આપ્યું. [illegible] તરીકે ઓળખાવતા હતા. ખોજાઓ સદરુદ્દીનને [illegible] માને છે. અને તેમનું નામ [illegible] ઉઠાવે છે. ખોજાઓની પ્રાર્થનાઓ અને ધાર્મિક વિધિઓ એમના એક ઈમામ આગા અબ્દુલ સલામશાહે 'પંદિયાત જવાંમદી' નામના પુસ્તકમાં વર્ણવેલ છે. આ ગ્રંથનો તરજુમો લોહાણાઓની જુની લિપિ [illegible] આપવામાં આવ્યો છે.

સતપંથના અન્ય પીરોમાં પીર શમ્સુદ્દીનનું નામ પણ ગુજરાતના સતપંથીઓ આદરપૂર્વક લે છે. તેઓ નુરસાગરના શિષ્યો હતા. પીર કબીરુદ્દીન પછી [illegible] ઈમામુદ્દીન (ઈમામશાહ) [illegible] ખોજાઓએ [illegible] ત્યાંથી પરત ગુજરાતમાં આવી વસ્યા. અહીંયાં તેમણે સતપંથમાં થોડાક ફેરફાર કરીને પીરાણા નામનો નવો પંથ ચલાવ્યો. પીરાણાઓ પોતાને 'સતપંથી' અર્થાત સાચો ધર્મ માનનારા કહેવડાવે છે. આવા ઈમામશાહી સતપંથીઓ વર્તમાનકાળમાં ગુજરાત, વરાડ અને ખાનદેશમાં મોટી સંખ્યામાં વસે છે. સૈયદ મહંમદશાહના રોજા પાસેના તાપી નદીની [illegible], ખાનદેશના, વરાડના અને નિમાર જીલ્લાના પીરાણાઓ પણ આ રોજાને સતપંથીઓનું યાત્રાધામ જ ગણે છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk860/page/n3/mode/1up

realpatidar.com

જો કે આજે આ વિસ્તારના ઘણા સતપંથીઓ શુધ્ધ સુન્ની થઈ ગયા છે. આમ છતાં હજી પણ તેમને સતપંથીઓની પૂર્વની શાખાના ગણવામાં આવે છે.

પુરાણા મતિયાઓ તેમના દેખાવ, બોલી અને પહેરવેશમાં લેઉઆ કણબીઓથી કોઈ રીતે જુદા તરી આવતા નથી. તેઓ લેઉઆ અને કડવા કણબીઓની માફક ચુસ્ત શાકાહારી છે. માંસ મચ્છી તો શું માદક પીણાં પણ વાપરતા નથી. તેમના જ્ઞાતિના રિવાજો મુજબ હીંગ, લસણ, ડુંગળી કે કેફી પદાર્થો તેમને માટે વર્જ્ય છે. કોઈ જો આ રિવાજનો ભંગ કરે તો નાતમાં પુનઃ લેતાં પહેલાં શુધ્ધી કરાવવી પડે છે. તેઓ અથર્વ વેદને અનુસરે છે. અને પોતાને સતપંથી તરીકે જ ઓળખાવે છે.

મહેસાણા જિલ્લાના
નાગરીકોને
નૂતન વર્ષાભિનંદ
એ. એન. પટેલ
નાયબ કાર્યપાલક
ઈજનેર શ્રી,
માર્ગ મકાન, તાલુકા
પંચાયત મહેસાણા

સોનાના ૯૧.૬૦ હોલમાર્ક (
પિન્ટુભાઈ
realpatidar.com
હોલમાર્ક તથા બ્રા
શ્રી શિ